

Գ Է Ո Ր Գ Զ,

Անուն մը որ հարստացուց Հայոց Պատմութիւնը: Մեծ մարդ մը որ գնաց միանալու Մեծերու աշխարհին՝ որոնք պարծանքը կը կազմեն մեր ցեղին: Թերևս ոմանք մտածեն թէ դեռ շատ կանուխ է արժանապէս գնահատելու համար իսկական արժէքն ու արժանիքը մարդու մը որ մեծ պատասխանատուութիւն մը վերցուց իր վրայ մէկ ու կէս տասնեակ տարիներ: Մենք այդպէս չենք խորհիր: Մեծ անհետացողին հետեւած սկզբունքները աշխարհ տողջ ու բարձր էին որ գնահատելի և ուղիղ հետեւանքներու միայն կրնային ծնունդ տալ:

Գէորգ Կաթողիկոս Չէօրէքճեան, նախ և առաջ իրրեւ մարդ, ցոյց տուաւ ազնիւ և վեհ նկարագիր: Իր հեղուքիւնն ու բարութիւնը, ներողամտութիւնն ու վեհանձնութիւնը, ուղղամտութիւնն ու խաղաղարարութիւնը, զինքը սիրելի և յարգելի ըրին մօտաւորներուն և հեռավորներուն, ազգակիցներուն և օտարներուն, եկեղեցականներուն և աշխարհականներուն: Իր հոգեւոր և մտաւոր զարգացումը, բարձր գաղափարականներու հանդէպ իր տեսլապաշտ նուիրումը, միացած գործնական մարդու

իմաստութեան, զարծուցին զինքը մեծ վարիչ մը, որ հեռատեսութեամբ և խոհականութեամբ կը մօտենար որեւէ խնդրի և կը զտնէր անոր կարելի լաւագոյն լուծումը: Մարդկային բարձր տիպար մըն էր Չէօրէքճեան և օրինակելի անհատականութիւն մը:

Չէօրէքճեան Կաթողիկոսի անձին մէջ մենք տեսանք շեշտուած հայութիւն մը: Հայ մըն էր անիկա բառին բարձրագոյն և լաւագոյն առումով. Հայ մը որ իր ազգը կը սիրէ բնական և ուժեղ սիրով մը. Հայ մը որ իր հայրենիքին վրայ կը զուրգուրայ և անոր բարգաւաճման ի տես կը խայտայ հոգիով: Ան իր մեծանուն նախորդներէն Աշտարակեցի Ներսէսի ոգիով մեծ հայրենասէր մըն էր որ հայկական հոգեւոր վրայ հայ ժողովուրդի աճումին և բարգաւաճումին համար պատրաստ էր նուիրելու իր ամբողջ կեանքը: Իրեն համար մերձաւոր և հեռավոր խտէպներու հրամայական պահանջ մըն էր որ արտասահմանի տարագիր հայութիւնը ամփոփուէր Ս. Էջմիածնի շուրջ և Արարատի շուրջն տակ: Հայութեան փրկարար տապանակը հոն էր, ուր երբեք հանգչեցաւ մարդկային ցեղին փրկութեան

տապանը: Իր քանքերը այս ուղղութեամբ տուն որոշ արդիւնք, բայց ոչ այնքան որքան կը ցանկար երանաշնորհ Հայրապետը, և պիտի բաղձար իւրաքանչիւր ազգատէր և հայրենասէր հայ: Բայց որքան ալ թերի, այդ կարեւոր ձեռնարկը արձանագրուած պիտի մնայ մեր պատմութեան մէջ իբրեւ լուսաւոր դրուագ մը, որուն կերտումին մէջ փոքր բաժին մը չէ որ կը պատկանի մեր Վեհափառին: Իր աննահանջ և կենդանի հայրենասիրութիւնն էր որ, ի պահանջել հարկին, խաչերը վերածեց սուրբու, և Սասունցի Դաւիթներու երկաթեայ կուրծքերով պատնիշեց Հայրենիքի հեռաւոր սահմանները, ներխուժող թշնամիներու աւերիչ հոսանքներուն դէմ:

Չէօրէքճեան կաթողիկոս եղաւ փայլուն հոգեւորական մը: Եկեղեցական տաքող իր վրայ՝ աղքատութիւններ պարտեղ ծածկոյթ մը չէր, այլ վեհազոյն նուիրում մը խորհրդանշող մէկ տարագ, իրապէս և իրաւապէս: Եկեղեցական տարագը շնորհալուք զգեստ մըն է այն ատեն մանաւանդ երբ իր մէջ կը պարուրէ մարդ մը, և մենք տեսանք որ Չէօրէքճեան մարդը կ'աղբէր Չէօրէքճեան հոգեւորականի սքեմին մէջ: Հայ եկեղեցւոյ ուժեղացման և պայծառացման համար իր թափած ճիգերը ոչ մէկ կասկած կը թողուն թէ ան Հայ եկեղեցւոյ իսկապէս նուիրուած մէկ պաշտօնեան էր: Ս. Էջմիածնի յաւերժական խորհուրդին անխոնջ ուղատարին էր ան, որ կ'ուզէր հայութեան Մայր Տաճարը տեսնել իր երբեմնի հոյակապ շքեղութեան և անաղօտ պայծառութեան մէջ: Էջմիածին անունը իրմով ստացաւ նոր հմայք մը, նոր տարածում մը, նոր փայլ մը, և դարձաւ ուխտաժայլը ոչ միայն հաւատացեալներու, այլև անոնց՝ որոնք գերնիւթական զօրութեանց մասին թերահաւատներ էին: Չէօրէքճեան Հովուապետը իր մեղմ ու առինքնող սրինգին ձայնով իրեն կը ձգէր բւարաւորներու սիրտերն ու հոգիները, և մարդիկ զինքը տեսնելը կը համարէին երջանկութիւն մը, և այդ երջանիկ վայրկեանը վայելելու համար յանձն կ'առնէին երկար ժամերու և օրերու յոգնութիւնն ու տառապանքը:

Գէորգ Զ. նման էր նաև իր ուրիշ մէկ

մեծագործ նախորդին, որուն հետ համանուն ալ է միանգամայն. Գէորգ Գ. Կաթողիկոսն է ան, որուն շունչը տողորած էր զինքը իր մանկութեան օրերուն: Ուսումնասէր այդ մեծ Հայրապետին նման Գէորգ Զ. ալ ըրաւ ձեռնարկներ, որպէսզի Մայր Աթոռը ըլլայ լոյսի վառարան մը հայ ժողովուրդին համար: Ան վերաբացաւ Գէորգեան ձեմարանը, համեստ պայմաններով և չափերով թէև, բայց նոյն խաչով և նոյն խանդավառութեամբ: Ձեմարան՝ որ պիտի հասցնէր Հայ եկեղեցւոյ անդաստանին համար անձնուէր և կորովի մշակներ, զինուած արդիական գիտութեան զէնքերով և օժտուած հայեցի և հոգեւոր դաստիարակութեան բարիքներով: Հայ եկեղեցականութեան նօսրացած շարքերը լեցնելու համար այդ ձեմարանին մէջ պիտի ուսանէին ազնիւ և մաքուր սիրտով պատանիներ, որոնք պիտի ծառայէին Տիրոջ ազգին մէջ, ջամբելով հոգեկան և բարոյական սնունդ հայ հաւատացեալներուն:

Գէորգ Զ. զաղբած «Արարատ»-ին տեղ կեանքի կոչեց Էջմիածինը, որ ամէն ամիս պիտի հնչեցնէր իր ազու ձայնը ի լուր այն հոգիներուն՝ որոնք Մայր Աթոռէն կը սպասեն գոտեպնդիչ և քաջախիտական ձայն մը: Էջմիածին» թերթի իւրաքանչիւր թիւը խանդավառութեան նոր ալիք մը կը բերէր ամէն մէկ հայու հոգիէն ներս, այն վտառակութիւնը ներշնչելով թէ Ս. Լուսաւորչի Աթոռին տատուածապարզ լոյսը պիտի լուսաւորէր հայ ժողովուրդին ճամբան զէպի իր երջանիկ ապագան: Հայրապետական այն կոնդակները որոնք կը դարդարէին և կը հարստացնէին Մայր Աթոռի պաշտօնաթերթին իւրաքանչիւր թիւը, մէկ մէկ բաւասաններ էին՝ վէրքեր բուժելու սահմանուած, կամ մէկ մէկ խրախուսներ՝ թէ տալու աւելի զօրաւոր և բարձր թափըներուն անոնց՝ որոնք բարի և օգտակար գործի մը հեղինակը կամ մեկնեալը եղած էին: Իր հեռատես և բարի աչքերը կը սրէին դնահատել ամէն ազնիւ արարք, և իր հայրական գուրգուրալի խօսքը բաւական էր հրճուեցնելու հոգիներն անոնց՝ որոնք ուրիշներու խածատութիւնէն վշտացած էին ու տառապած երկար ժամանակ: Տիպար և մեծ եկեղեցական մըն էր Չէօ-

բէքճեան, և զինքը ճանչցողները չեն կըրնար չենբընչուիլ անոր բարձր և օրինակելի կեանքէն:

Զէօրէքճեան կաթողիկոսի մահը, ամէն մարդ կը խոստովանի, կը պատճառէ ծանր կորուստ մը Հայ Եկեղեցիին և հայ ժողովուրդին, և ատոր համար ալ մեծ է մեր սուգը և անսահման մեր վիշտը. և սակայն մեր միտքերը կը մխիթարուն խորհելով որ մենք շահեցանք նոր հարստութիւն մը մեր պատմութեան համար: Գէորգ Զ. մեռաւ ոչ թէ պարտուած, և հասարակ մահկանացուի մը նման, այլ մեռաւ, աւելի ճիշդը անմահացաւ, յաղթական, և պայծառ ճակատով մտաւ անդինականի դռնէն ներս: Ան կատարեց իր պարտականութիւնները և լաւ կատարեց. իրը պիտի ըլլայ պսակը՝ որ խոստացուած է արգարներուն և հաւատարիմ ծառաներուն. իրը պիտի ըլլայ փառքը՝ զոր մարդիկ կ'ընծայեն մարդկային ցեղի մեծ զաւակներուն: Մեռաւ Զէօրէքճեան մարմնապէս, և իր հոգեղէն մնացորդները իջան լուսնեան գուրը. և սակայն կ'ապրին ան հոգիով. կ'ապրին վերին աշխարհին մէջ և կը ներգործէ այս երկրի վրայ: Մեծ մեռելներու անմահ հոգիները չեն զազրիր ներշնչող ոյժ մը ըլլալէ անոնց մօտ՝ որոնք զեռ կը քալեն արեւին տակ: Զէօրէքճեանի հոգին պիտի շարունակէ ներշնչել իր հոգեւոր զաւակները, պիտի շարունակէ ուղղութիւն տալ Հայ Եկեղեցւոյ վարչներուն. իր անխելի բայց զգալի ձայնը զգաստութեան պիտի հրաւիրէ աջ ու ձախ զառա-

ժողները, և իր հայրական բարի ժպիտը խրախոյս պիտի կարգայ անոնց՝ որոնք համբերութեամբ, սիրով և նուիրումով պիտի քալեն դէպի այն լուսաշող ապագան, որուն տեսիլքով ապրեցաւ նրանաշնորհ Հայրապետը, և որուն անձկագին կարօտով փակեց իր նիւթական աչքերը առյաւել. բայց իր հոգիով ան շարունակ պիտի աւառնի իր սիրած Մայր Տաճարին վերեւ, տեսնելու համար զայն միշտ պայծառ, միշտ անսասան, միշտ լեցուն հոգեկան այն զօրութեամբ, որով զայն օժտեց Միաձինը Իր լուսափայլ էջքով և յաւերժական ներկայութեամբ:

Ս. Թադէոս Առաքեալի և Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի նուիրական Աթոռին վրայ բազմող այնքան մեծ ու հոյակապ Հայրապետներու հոյլին վրայ հատ մը ևս աւելցաւ Գէորգ Վեցերորդով. և հայ ժողովուրդը գուրգուրանքով պիտի պահէ այդ անունը իր սրտին մէջ, որքան ատեն որ Հայրենիքի, Եկեղեցւոյ և Ազգի նուիրական և հօր զգացումները կ'ապրին իր մէջ և կը զեկաւարեն իր կեանքին ընթացքը: Գէորգ Զ. ի մեծագոյն խելալները՝ խելալները պէտք է ըլլան խրաքանչիւր զիտակից հայու. անոնց իրազօրծումը՝ լաւագոյն և հօրազոյն տեսչերը մեր կեանքին: Այդ կերպով մենք պատրաստած պիտի ըլլանք այն անթառամ պսակը, որ արժանապէս և յաւերժօրէն պիտի զարգարէ անմոռանալի Հայրապետին նուիրական շիրիմը:

Ն. ԵՊՍ. Մովսէս

Ազգի մեծութիւնը նորա սեղծագործող ոգու եւ այդ ոգու սեղծած արգասիքների արժանաւորութեան մէջ է կայանում: Հայ ազգը անցեալում սեղծագործել է եւ իւր սեղծալուծութեան յուսարձանները կազմում են այսօր Հայութեան փառքն ու պատիւը եւ նորա բարոյական արժէքն՝ օտար կուլտուրական ազգերի առաջ: Նոյնը պահանջում է նաեւ ներկայից, որի սեղծագործողը՝ Հայ հասնաբը պիտի լինի, իսկ գործի մարմնացնողը՝ Հայ մեկեմաւր:

ԳԵՈՐԳ Զ.